

Hezam Leila Melinda

A VALLÁS MINT A REINTEGRÁCIÓS TÖREKVÉSEK MOTIVÁCIÓS ALAPJA A FOGVATARTOTTAK KÖRÉBEN

Religion as a motivational basis for prisoners' reintegration efforts

A társadalmi normák betartása iránti igény az ember olyan belső gondolkodási metódusaival találkozik, amelyek az életkor előrehaladtával egyre inkább válnak autonóm módon működő magatartás-befolyásoló tényezőkké. Ebből következően a környezet befolyásoló képessége folyamatosan csökken. A vallásgyakorlás következménye éppen az lehet – feltéve, ha az a belső meggyőződés integráns része –, hogy az egyén döntési mechanizmusai új morális alapokra kerülnek. A vallásgyakorlás lélektani aspektusból szemlélt következménye lehet az ún. horizontális (ember-ember közötti) és a vertikális lelkiismeret (Isten-ember közötti) egyidejű működtetése. A hívő számára a viselkedés mögött rendszerint egy folyamat húzódik, amelyben az ember döntési pontjait a vertikális lelkiismeret metszi át. Jóllehet, a döntések megtörhetnek a vertikális dimenzióban, a vallás protektív hatása a tudományos pszichológia által már felismert tézis, ezért annak helye van a reintegrációra vonatkozó tudományos szakmai diskurzusban.

Kulcsszavak: személyiségváltozás, attitűd, reintegráció, megküzdési stratégia, kriminogén tényezők

The need to conform to the norms of society is fulfilled by one's internal thought processes, which become increasingly autonomous behavioural influences as one ages. As a consequence, the ability to influence the environment is steadily decreasing. The consequence of the practice of religion may be precisely that, in so far as it forms an integral part of one's inner convictions, the individual's decision-making mechanism is placed on a new moral basis. From a psychological point of view, the consequence of the practice of religion may be the simultaneous functioning of the so-called horizontal conscience (man-human) and the vertical conscience (God-human). For the believer, there is usually a process behind the behaviour in which the vertical conscience intersects with one's decision points. Although decisions may be interrupted in the vertical dimension, the protective effect of religion is a thesis already recognised by scientific psychology, and religion therefore has a place in the scientific professional discourse on reintegration.

Keywords: personality change, attitude, reintegration, coping strategy, criminogenic factors

Bevezető

A tudományos pszichológiának, valamint a kapcsolódó tudományágainak személyiségvizsgálatra vonatkozó kutatásai fő áramában ma már kiemelt helyet foglalnak el azok a területek, amelyek az ember pszichés egyensúlyáért és mentális jóllétéért felelősek. A vallásgyakorláshoz kapcsolódó széles körű tudományos érdeklődés mögött éppen az a vizsgálati szándék áll, amely a személyiségváltozásban tetten érhető eredményeket a vallásgyakorlás hatásaival hozza összefüggésbe.

A nem büntetés-végrehajtási környezetben végzett, személyiséget vizsgáló empirikus kutatások eredményei a büntetés-végrehajtási intézetek számára is hasznosítható tudást jelenthetnek. A mára interdiszciplináris reintegrációs eszközöket alkalmazó büntetés-végrehajtás ilyen irányú érdeklődésének elméleti hátterében egyfelől a bűnisméltés megelőzésének szándéka (azaz a preventív szemlélet), másfelől a fogvatartottak személyes növekedésére és fejlődésére irányuló fókusz áll.

A társadalmi visszailleszkedés sikerét növelni kívánó preventív elméletek nem elhanyagolható része egyrészt a környezeti tényezők megváltoztatásában keresi a megfelelő reintegrációs választ (kifejezve ezzel a körülmények átalakításából eredő személyiségváltozás melletti állásfoglalást), másrészt a kognitív ismeretek növeléséből származó viselkedés modifikálásában. A börtönkörnyezet szabad társadalmi léthez való reális közelítésének és a kognitív ismeretek bővítésének kétségkívül döntő szerepe van, nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a szabadságvesztés joghátrányából következő depriváció, a társadalomtól való elszigeteltség, vagy éppen a családi és szociális háló gyakran előforduló meggyengülése a reintegrációs törekvések hatékonyságát is gyengítheti és egyéni megküzdési stratégiák alkalmazását hívja életre. Ezért az eredményes reintegráció érdekében a harmadlagos bűnmegelőzés területét új kérdés megfogalmazásával érdemes vizsgálat alá vonni: mely reintegrációs eszköz(ök) képes(ek) előidézni a fogvatartottakban a társadalmi normakövetést – a hosszú távú eredményesség érdekében oly módon, hogy azt a társadalmi minimumnormákkal való azonosulás indukálja – és egyúttal felülírni a deprivációból származó nehézségeket? Alapvető követelmény a keresett reintegrációs eszközzel szemben, hogy alkalmazása kizárólag a büntetés-végrehajtási intézetek biztonsági szempontjainak érvényesülése mellett történhet.

A reintegrációs programok kapcsán gyakran megfogalmazott elvárás, hogy azok kedvező hatásai mind egyéni, mind társadalmi szinten megmutatkozzanak.¹ A belső meggyőződéses vallásgyakorlásban lévő potenciál éppen az egyénileg sikeres, társadalmilag hatékony reintegrációs képességben rejlik. A fentiek alapján jelen tanulmány

1 Pusztai L. (1996)

célja a vallásgyakorlás lehetséges következményeinek számbavétele, egyúttal az arra való figyelemfelhívás, hogy a belső meggyőződésből táplálkozó vallásgyakorlással áthidalhatóak a normakövetési hajlandósághoz kapcsolódó morális hiányosságok.

A vallásosság hatása az emberi magatartásra

A valláspszichológia kutatói a büntetés-végrehajtási rendszeren kívüli fórumokon a megtérés jelenségének olyan, a személyes növekedést előidéző hatásait (úgy mint öröm, megbocsátás, lelki és fizikai egészség) látják bizonyítottak, amelyek megalapozzák a vallásgyakorlás emberi magatartásra gyakorolt hatásainak átfogó vizsgálatát a büntetés-végrehajtás keretein belül is.² A komplex reintegrációs szemlélet kétségkívül a modern büntetés-végrehajtás sajátja, amelynek megfelelő integrálása hozzájárulhat a társadalmi normakövetési hajlandóság növeléséhez. Kiváltképp igaz lehet az interdiszciplináris szemlélet érvényesítésének szüksége a bűnisméltó fogvatartottak körében, mivel kriminalizációs életútjuk a személyiségfejlődésben és az egyéni fejlődési krízisekben való elakadást feltételezheti. Néhány évtizede már a tudományos pszichológia is eljutott annak a felismerésére, hogy a vallásgyakorlás a fejlődési kríziseken való túljutást és a mentális egészségre kedvező irányú változásait idézheti elő az egyén számára.

Mindemellett fontos megjegyezni, hogy a depriváció igénybe veszi a fogvatartottak környezeti adottságokhoz való gyors alkalmazkodóképességét is, amelynek küzdelmei megnyilvánulhatnak a fogvatartás alatti magatartásproblémákban. Tekintettel arra, hogy a vallásgyakorlás a megküzdési stratégiákra is befolyással lehet, pozitív hatásai nem csak a társadalmi visszailleszkedési hajlandóság alakulásában, hanem már a fogvatartás ideje alatti viselkedésminták megváltozásában is tetten érhetők.

A XXI. század büntetőpolitikájának üdvözlendő előrelépése, hogy a szabadságvesztés jogkövetkezményei mellett a harmadlagos bűnmegelőzés szempontjai is érvényesülnek.³ A preventív funkció köré szerveződő szakmai diskurzus jelentős része azonban a büntetés-végrehajtási intézetekkel szemben olyan elvárásokat támaszt, amelyek a biztonsági szempontok egyidejű érvényesítését jelentősen megnehezítik, hatékonyságvizsgálattal mindeddig nem alátámasztottak, vagy éppen a külső körülményeket ruházzák fel motivációs erővel. Ez idáig azonban többnyire figyelmen kívül hagyták – de legalábbis marginalizálták – a vallásgyakorlás protektív hatásait.

2 Kézdy A. et al. (2010)

3 Szabó J. (2012)

A vallás hatása a mentális egészség egyes tényezőire

A személyiségváltozás börtönkörnyezet ellenére is megvalósuló folyamata tehát döntő jelentőségű lehet a társadalmi visszailleszkedés tekintetében. A reintegrációs programoknak a börtönkörnyezetből következően nehezített terepen kell hatást kiváltania, így érdemes megvizsgálni azokat az eszközöket, amelyek képesek figyelmen kívül hagyni a deprivációs hatásokat, illetve kialakítani a társadalmi visszailleszkedési hajlandóságot, a büntetés egyidejű érvényesülése mellett. A belső meggyőződésig ható személyiségváltozás büntetés-végrehajtási intézetben belülről történő bekövetkezése azért rendkívül fontos, mivel a személyiségváltozás társadalmilag kedvező irányba való elmozdulásának hatására, a szabadulást követően a jogkövető vagy bűnismétlő magatartás közötti választás már nem attól függő tényező lesz, hogy a fennálló szociális környezetben melyik magatartás kifizetődőbb.

Cann és szerzőtársai (2005) rávilágítottak arra, hogy az, hogy a bűnelkövető hogyan gondolkodik a világról, milyen értékend mellett éli az életét, miként oldja meg problémáit és hogyan viszonyul másokhoz, szoros összefüggésben áll a kriminális magatartásával.⁴ Jelen tanulmány ennek alapján az életvitelszerűen, belső meggyőződésből megélt vallásgyakorlás (ún. intrinzik vallásgyakorlás) magatartásra gyakorolt hatásainak vizsgálata segítségével kívánja a társadalmi visszailleszkedés sikerét prognosztizálni. Tekintettel a jelen munkát megelőző kutatásra, a vizsgálat a keresztény vallásgyakorlás hatásait veszi górcső alá.⁵ Felmerülhet azonban a kérdés, hogy a transzcendens hatásainak vizsgálata nem feszíti-e szét a tudományos kereteket. Az alábbi eredmények feloldják a tudományos kutatás és a világnézet között húzóódo látszólagos konfliktust.

Napjainkban egyre több kutatás vizsgálja a mentális egészséget – mint a személyiség egyik komponensét – a vallás lelki egészségre gyakorolt hatásainak elemzésén keresztül. Kézdy és szerzőtársai (2010) azt vizsgálták, hogy a serdülők és a fiatal felnőttek esetében kimutatható-e kapcsolat a vallásos attitűd, a megküzdési stratégiák és a lelki egészség között. Kutatásukba – ami az anonim kérdőívkitöltés módszerét alkalmazta – mintegy

4 Cann, J. et al. (2005)

5 A szerző 2019. évben végzett előzménykutatása során három narratív mélyinterjú keretében került vizsgálatra a keresztény megtérés személyiségre gyakorolt hatása. A kvantitatív vizsgálat során megállapításra került, hogy a keresztény megtérés pszichológiai dimenzióban is értelmezhető változást eredményezett, a személyiség radikális, gyors megváltozását eredményezte mindhárom bűnelkövető esetében. A vizsgálat alá vont három személy 2, 5, valamint 30 évig tartó szabadságvesztés-büntetését töltötte a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben. Az általuk elkövetett bűncselekmények széles körűek, így a vagyon elleni bűncselekménytől az életellenes bűncselekményig terjednek. Jelen tanulmány megírásának napjára már mindhárom volt fogvatartott szabadult, normakövető életvitelt élnek, rendszeres jövedelemmel és rendezett családi háttérrel rendelkeznek, tevékenységüket a keresztény egyház szolgálatában (is) végzik, amelyben a meg büntetésüket töltő fogvatartottak felé szolgálnak börtönmissziós céllal.

190 budapesti középiskolást (átlagéletkor: 17 év) és 213 egyetemistát (átlagéletkor: 21 év) vontak be. Az eredmények azt mutatták, hogy:

- a transzcendens elfogadása mindkét mintában erősen összefüggött az érzelmi-adaptív típusú – azaz a krízis által kiváltott negatív érzelmek enyhítését célzó – megküzdéssel,
- nem önmagában a vallásosság következménye a jobb lelki egészség, hanem azoké a megküzdési módoké, amelyeket a vallási tanítások segítenek elsajátítani, valamint
- a vallásosság folyamatos fejlődése és változása miatt annak különböző tényezői járulnak hozzá a megküzdési stratégiák kiválasztásán keresztül a lelki egészséghez is.⁶

A fenti eredményeket vizsgálva megfigyelhető, hogy a vallásnak egyfajta közvetítő (mediátor) szerepe van a lelki egészség kapcsán, azaz nem közvetlenül hat a mentális jóllétre, hanem „üzenethordozó” a megküzdési stratégiák és a kríziskezelés módszereinek kiválasztásában.

Felmerülhet a kérdés, hogy a vallás rendelkezik-e további protektív hatásokkal? Good és Willoughby (2006) kutatásai arra utalnak, hogy a vallásos attitűd (szintén serdülő korosztályban vizsgálva) jobb pszichológiai alkalmazkodóképességet eredményez, csökkenti a veszélyeztetettséget a szuicid cselekmények elkövetéséhez kapcsolódóan, valamint mérsékli a túl korai szexuális kapcsolatok létesítése tekintetében.⁷ Wright és szerzőtársai (1993) rámutattak továbbá arra, hogy azok a serdülőkorúak, akik rendszeresen járnak gyülekezetbe, kevésbé veszélyeztetettek a depresszióval szemben, és úgy érzik, hogy a vallás értelmet ad az életüknek.⁸ Barry és Nelson (2005) tézise szerint pedig a vallásosság ellentétes irányú kapcsolatot mutat a negatív következményekkel járó kockázatvállalási hajlandósággal, vagyis azok, akik vallásos attitűddel rendelkeznek, kerülnek a mértéktelen alkoholfogyasztást és a kábítószer-használatot.⁹

Pikó és Fitzpatrick (2004) magyar mintán hasonló következtetésekre jutott. A szerzők a vallási közösségek hatásait vizsgálva azt állapították meg, hogy a rendszeresen templomba járó középiskolások körében alacsonyabb az előfordulási valószínűsége a függőséget okozó szerhasználatnak, így a dohányzásnak, az alkoholfogyasztásnak és a kábítószer-használatnak. Pikó és Fitzpatrick kutatása rávilágított arra, hogy a vallás és a függőségek közötti összefüggés különösen a fiúk esetében erős.¹⁰ A jelenség hátterében feltételezhetően a vallás nyújtotta morális értékrend állhat, mindemellett

6 Kézdy A. et al. (2010)

7 Good, M., Willoughby, T. (2006)

8 Wright, L. S. et al. (1993)

9 Barry, C. M., Nelson, L. J. (2005)

10 Pikó B., Fitzpatrick K. (2004)

a gyülekezetbe járás gyakorisága összefügghet a családi kohézióval és a szociális kapcsolatok megtartó erejével, amelyek a szerhasználatról való távoltartást segítik.

Miller és Kelley (2005) a vallási közösségek nyújtotta szociális háló jelentőségére mutatott rá mint protektív tényező. A szerzők tézise szerint a vallásos közösségek által biztosított szociális háló a stresszel való megküzdésben és a megküzdési stratégia kialakításában különösen fontos tényező lehet.¹¹ A fenti kutatási eredmények – annak ellenére, hogy a vizsgálati adatok nem atipikusnak számító szabad társadalmi környezetből származnak, valamint annak dacára, hogy azok a fiatalokúakra szorítkoznak – a társadalomkutatók figyelmét a vallás szerepének vizsgálata felé irányítják, de legalábbis a reintegráció szakmai diskurzusában résztvevő, komplex stratégiában gondolkozó szaktektintélyek számára kikerülhetetlen tényezővé teszik azt.

A vallásgyakorlás azonban – akárcsak maga a reintegráció – összetett jelenség, amelynek motivációja két szemponton alapulhat. James (2002) pszichológiájában a vallásos tapasztalatok és megtérések interjú vizsgálati során – nem büntetés-végrehajtási környezetben – két típusú vallásosságot különböztetett meg: az ún. „egyszer született” és a „kétszer született” személyek vallásosságát. Amíg előbbiekhöz James azokat a személyeket sorolta, akik krízismentes személyiségfejlődési folyamatokon estek át, életükben komolyabb lelki megterheléssel járó események nem történtek, felnőttkorukat pedig érzelmi stabilitás jellemzi, addig utóbbiak esetében gyakori a gyermek- és ifjúkori traumatikus tapasztalat, felnőttkorban pedig az érzelmi instabilitás és a szorongás. Ők voltak azok, akik James szerint a megtérés hatására pszichológiai értelemben is újjászülettek.¹² Szellemi örököse, Gordon Allport a vallásosság lényegét és annak hatásait az érett vallásosságon keresztül tartotta megmutathatónak.

Allport meghatározza elméletében az érett vallásossággal bíró személy hat tulajdonságát, amelyek a következők:

- komplexitás jellemzi,
- önálló motivációs dinamikával rendelkezik,
- hiteles erkölcsiség fakad belőle,
- átfogó életfilozófia jellemzi,
- az emberi gondolkodás ellentétes irányainak integrációjára törekszik és
- nyitott a változásra.¹³

A fenti kutatások alapján a vallásosság a szociális háló, a megküzdési stratégiák, a pozitív érzelmek megjelenése, az érzelmek kezelése és a szenvedélybetegségektől

11 Miller, L., Kelley, B. (2005)

12 James, W. (2002)

13 Kézdy A. et al. (2018)

való távoltartás útján képes hatni a lelki egészségre. Felmerülhet tehát a kérdés, hogy a büntetés-végrehajtás rendszerében is kimutatható-e a rendszeres vallásgyakorlás hatására hasonló attitűdváltozás, és megjelennek-e adaptív megküzdési stratégiák.

A hit szerepe a kognitív értékelési folyamatokban

A valláspszichológiai kutatások egybehangzóan verifikálják azt a hipotézist, amely szerint a vallás pozitív és koherens világgépet ad, egyúttal olyan kognitív értelmezési keretként is működik, amely segíti az események egészséges kiértékelését. Az értelmezés szempontjából három területet érdemes kiemelni, amelyek az alábbiak:

- *Önértékelés*

A vallás az egyéni teljesítménytől, képességektől, külső megjelenéstől, a másokkal való kapcsolatoktól és az anyagi javaktól független önértékelési alapot kínál, így a személy az ezekkel kapcsolatos veszteségeit is kevésbé fenyegetőként élheti meg a saját boldogságára nézve.

- *A kontroll érzése*

A vallás szerint Isten egy személyhez hasonlatos (szerető, gondoskodó, hatalmas, mindenhol jelen lévő), aki válaszol az imákra és kinek akaratán kívül semmi nem történhet. Ebből következik, hogy a hívő ember Istenhez imádkozva úgy érzi, hogy befolyással bír saját helyzetére, hiszen közvetlen kapcsolatban áll minden irányítás forrásával. Az a hit tehát, hogy Isten a megfelelő időben megválaszolja az imákat – akár a helyzet megváltoztatásával, akár azáltal, hogy segíti az alkalmazkodást és a személyes növekedést –, csökkenti azt a nyomást, hogy mindenáron kontrollálni akarjuk a helyzetet, ezáltal mérsékeli a szorongást, az eredmények miatti aggodást, a reménytelenség érzését, valamint megkönnyíti a kontrollálhatatlan életeseményekhez való adaptációt is.

- *Szenvedés*

A vallásos tanítások azt az álláspontot képviselik, hogy a szenvedés szükséges velejárója az életnek, nem csak szükséges rossz, de hasznos is lehet, sőt értelme és célja van. Ez a látásmód megkönnyíti a szenvedés elviselését is.¹⁴

A kognitív folyamatok hatással lehetnek a fiziológiai állapotra (éppen ezt vizsgálja a pszicho-neuroimmunológia), és közvetett vagy közvetlen formában befolyásolhatják a jóllétet is.¹⁵ A fentiek alapján megállapítható, hogy a kognitív értékelési folyamatok-

14 Kézdy A. (2010)

15 Kézdy A. (2006)

ban erőforrásként jelenik meg a vallás, amely egyúttal hangsúlyt helyez a megküzdést segítő faktorokra, így az egészségre, az iskolázottságra és a szociális kapcsolatokra. Jóllehet a vallásosság gyakran fordítottan arányos az iskolai végzettséggel és a jövedelemmel, a vallásos elköteleződés a tanulást és a szakmai előmenetelt egyaránt segítheti a kriminalizálódás esélyét növelő magatartásminták kerülésének támogatása által. A vallásos egyén számára fontos a személyiség fejlesztése és a felelősségvállalás, amelyek az eredményes társadalmi visszailleszkedés esélyét is növelik. Mindemellett azok, akik aktívan részt vesznek a vallásos közösség életében, nagyobb eséllyel építenek ki támogató szociális kapcsolatokat, ami az egyén (re)integrációját segíti, egyúttal csökkenti a fogvatartott társadalmi elidegenedését.

A megtérés jelenségének tudományos vizsgálatai

A teológia a megtérést Isten olyan szuverén kegyelmi tényéből eredezteti, amelyhez az ember akarata is szükséges.¹⁶ Egy valláslélektani kutatás korai szakaszában megállapította, hogy az egyénben a megtérés előtti életszakaszban negatív érzelmek túlsúlya jelenik meg, gyakran jellemzi tanácstalanság, düh, levertség, elkeseredettség, meg nem értettség és elutasítotttság. A megtérés után azonban ez megfordul, és megjelennek a pozitív érzelmek, úgymint az öröm, a felszabadultság, valamint a megbocsátás érzése, annak ellenére, hogy a külső körülmények változatlanok maradnak.¹⁷

A megtérés személyiségre gyakorolt hatásait vizsgáló korai kutatások sorában megjelent az az aggály, amely szerint a személyiségben végbemenő változások nem feltétlenül a megtérés eredményeként alakulnak ki, a megtértek függetlensége és objektivitása pedig megkérdőjelezhető a megtérésre való visszatekintés során.¹⁸ A legújabb kutatások azonban már alkalmasak a személyiségváltozásokkal kapcsolatos hasonló jellegű aggályok cáfolatára, mivel ezek nem kizárólag a megtérők saját beszámolóira és önértékelésére, hanem közeli hozzátartozóik visszajelzéseire egyaránt építenek.¹⁹ A valláslélektani kutatásokban közel harminc éve megjelent tézis, hogy a megtérés az egyén átalakulása, egy olyan folyamat, amelyben az átalakulás egyéneknél ugyan változó – így lehet hirtelen esemény vagy fokozatos lefolyású folyamat eredménye –, de semmiképpen nem az egyén személyiségét érintő természetes fejlődési folyamat következménye.²⁰

A megtérés jelenségének vizsgálatára vonatkozó kiterjedt kutatások hatására mára a spiritualitás a tudományos pszichológiában a személyiség szerkezet önálló tétele.

16 Sebestyén J. (1994)

17 Horváth Kávai Á. (2019)

18 Meadow, M., Kahloe, R. (1984)

19 Halama, P., Lacna, M. (2011)

20 Hood, R. et al. (1996)

A mai pszichológia az ember személyiségét egy háromrészes személyiségmodellben foglalja össze:

- fizika személyiségjellemzők dimenziója,
- pszichikai dimenzió (ide tartozik a gondolkodás, az érzelem és a motiváció), valamint a
- spirituális dimenzió (ide tartozik a transzcendenssel való kapcsolat keresése).²¹

A modell sajátossága, hogy a három dimenzió egyes területei között átfedések vannak, így a fizikai és a pszichikai dimenzió a pszichoszomatikus átfedő területben találkozik, a pszichikai és a spirituális dimenzió pedig az ún. noetikus területben kapcsolódik össze. Minden egyes dimenzióhoz és átfedő területhez kapacitások, képességek és sajátos szükségletek társíthatók.²² A megtérés pszichológiai alapú vizsgálata során megállapítást nyert, hogy a személyiségváltozás kimutatható az ún. „Big Five” személyiségmodell faktorcsoportjaiban is, amelyek az extraverzió (vagy szociabilitás), a barátságosság, a lelkiismeretesség, az érzelmi stabilitás és a kultúra/intellektus. A megtérés a „Big Five” személyiségmodellben elsősorban az érzelmi stabilitás, az extraverzió, a barátságosság, valamint a lelkiismeretesség területein eredményezett pozitív változást.²³ A megtérés jelenségének egyik legkiemelkedőbb kutatása – amely az elmúlt tíz évben napvilágot látott – közel három éven keresztül vizsgálta csaknem félezer alany vallásosság hatására kialakult személyiségváltozását. A kutatás azt igazolta, hogy a (korábban nem) hívők személyisége, társadalmi értékrendje, lélektani sajátosságai nem jelzik előre a megtérést, valamint rávilágított arra, hogy nem mutatható ki a megtérés előrejelzésére szolgáló más esemény sem.²⁴ A megtérés tehát nem személyiségjegyekből ered, és nem környezeti vagy társadalmi megfelelésen alapuló vonzódás eredményére alakul ki. A megtérésre hajlamosító tulajdonságok hiánya jelentős kutatási eredménynek tekinthető, mivel egyúttal *„kizárja a megtérésre való hajlam személyiségjegyekkel történő magyarázatát”*. Ennek alapján bárki megtérhet, függetlenül a jellemvonásaitól, a társadalmi helyzetétől, a szociális kötődéseitől és a személyiségét ért traumáitól, a megtérés következményeként pedig megkezdődik a személyiség különböző rétegeinek változó mértékű és jellegű átalakulása.²⁵

A fentiek alapján a személyiségformálódás hatásmechanizmusaival foglalkozó interdiszciplináris kutatások igazolják Pál apostol szavait: *„mi pedig, miközben fedetlen arccal, mint egy tükörben szemléljük az Úr dicsőségét mindnyájan, ugyanarra a képre formálódunk át az Úr Lelke által dicsőségről dicsőségre.”*²⁶ A kutatások tehát egyfelől

21 Wong, P. (1998)

22 Wong, P. (1998)

23 Halama, P., Lacna, M. (2011)

24 Hui, C. H. et al. (2017)

25 Horváth Kávai Á. (2019)

26 2Kor 3:18

rámutatnak arra, hogy a megtérés következménye a hivatkozott páli kijelentés beteljesülése, másfelől arra, hogy a megtérők személyiségének alapjait képező jellemvonások változnak meg, és minél hamarabb kezdődik ez a folyamat, annál inkább megvalósul a páli átformálódás.²⁷

A vallásgyakorlás mint a belső motiváció lehetséges alapja

A megtérést a bibliai Ószövetség két héber szóval, a „naham”, azaz a megbánni, valamint a „sub”, azaz a visszafordulni kifejezéssel jellemzi, az Újszövetség pedig a görög „metanoia”, azaz megfordulni, illetve az „episztrófé”, azaz megváltozni szavakkal írja körül. Amíg előbbi annak az igazságnak az elméleti felismerése, hogy Krisztus hiányzott az ember életéből, utóbbi ennek a felismerésnek a gyakorlati átültetését jelenti. A megtérés bibliai példáját a Lukács evangéliuma szerinti tékozló fiú története adja, aki felismerte bűnét, hogy elhagyta az atyai házat, „magába szállt”²⁸, szembefordult régi életével, és hittel tért vissza elhagyott atyjához. A megtérés személyiségformáló, magatartásban kifejeződő jellegéről Pál apostol ír: „és ne igazodjatok e világhoz, hanem változzatok meg értelmetek megújulásával, hogy megítélhessétek: mi az Isten akarata, mi az, ami jó, ami neki tetsző és tökéletes”²⁹.

A felismerésnek a cselekedet formájában való megnyilvánulása vonatkozásában azonban fontos megjegyezni az írás azon üzenetét – amelyet maga Luther számos alkalommal hangsúlyozott, nevezetesen –, hogy az embert nem a morálisan helytelen cselekedetei teszik bűnössé, hiszen Ádám óta az ember születéssel örökölt természete a bűn. Az ember bűnös mivolta tehát (morális és nem jogi értelemben) nem a bűnös cselekedetek következménye, hanem a természetének a része. Éppen ezért a keresztény tanítás szerint nincs olyan technika vagy módszer, amely – morális értelemben – a bűnös természettől és annak következményeitől megtérés nélkül mentesítene.³⁰ Ezt erősíti meg Jakab levele második bekezdésének tizennegyedik verse: „*Testvéreim, mit használ, ha valaki azt mondja, hogy van hite, de cselekedetei nincsenek? Vajon üdvözítheti-e őt egyedül a hit?*” A megtérés tehát olyan eseményt jelent, amelynek során más lesz az ember addigi gondolkodásának iránya, megnyílik az értelme a bűn meglátására, bűnbánatra jut, végül megváltoznak a cselekedetei és a motivációs bázisa is.³¹

A szakmai diskurzus kriminogén tényezők visszaszorítására tett intézkedési javaslatok figyelemre méltó megállapításokat tesznek, ugyanakkor felmerülhet a kérdés, hogy

27 Horváth Kávai Á. (2019)

28 „Ekkor magába szállt és ezt mondta: Az én apámnak hány bérese bővelkedik kenyérben, én pedig itt éhen halok! Útra kelek, elmegyek apámhoz, és azt mondom neki: Atyám, vétkeztem az ég ellen és teellened.” Biblia, Lukács ev. 15:17-18

29 Biblia, Pál apostol Rómabeliekhez írt levele 12:2

30 Cseri K. (1994)

31 Csia L. (2007)

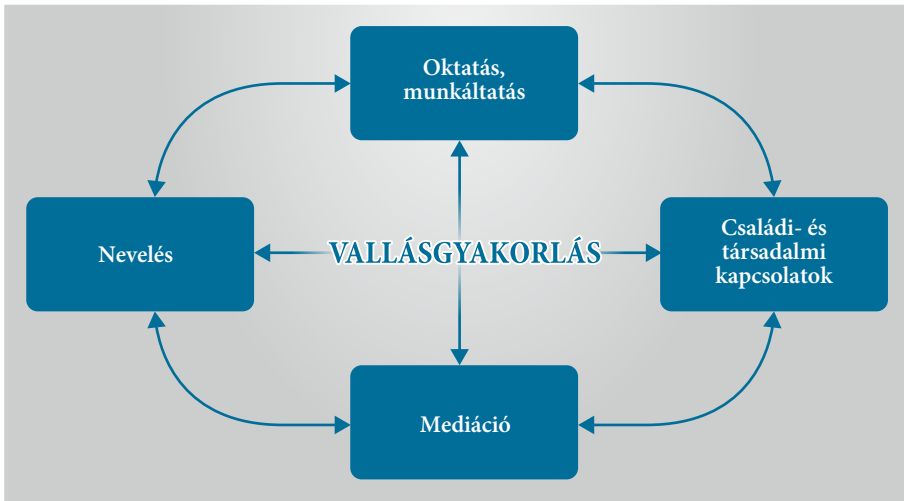
a személyiség olyan változását, amely távol tartja a fogvatartottakat az újabb bűncselekmény elkövetésétől, azt milyen hatékonysággal idézhetik elő. Fontos megjegyezni, hogy a vallásgyakorlás lehetséges pozitív hatásai természetesen nem jelentik azt, hogy a visszailleszkedést segítő foglalkozások (oktatás, munkáltatás, nevelési eszközök) nem alkalmasak a reintegrációs célok elérésére (éppen ellenkezőleg), arra azonban mindenképpen felhívják a figyelmet a vallás hatásaival foglalkozó pszichológiai kutatások, hogy a megtérés következménye a hit morális értékeivel való természetes azonosulás, amely – ha nem is közvetlenül, hanem elsősorban az oktatás és a munkáltatás értékhorizontjában keresztül – a társadalmi visszailleszkedést segítő programok legfontosabb célja.

A reintegráció folyamata tehát a vallás és más reintegrációs eszközök útján is megindulhat, a fogvatartottak elsajátíthatják a (re)szociabilitás helyes folyamatait, alkalmazkodhatnak a társadalmilag elfogadott normákhoz és viselkedésmintákhoz, hosszú távon azonban akkor lehet sikeres ez a tanulási folyamat, ha az elsajátítandó normakövetési elvek – kilépve elméleti dimenziójukból – interiorizáció útján a belső meggyőződési rendszer integráns részévé válnak.

Reintegrációs stratégia a vallás tükrében

A foglalkoztatás és más reintegrációs eszközök számottevő előnye mellett nem hagyhatóak figyelmen kívül a vallásgyakorlás személyiségre és magatartásra gyakorolt hatásai, amelyeket nem atipikus kutatási környezetben vizsgált empiriák sora igazol. Ez olyan komplex reintegrációs modell működtetését hívja életre, amelyben helye van a vallásgyakorlásnak. Hivatkozva a vallás fentiekben említett hatásaira, a vallásgyakorlás a reintegrációs eszköztár metszéspontjaként pozícionálható, mivel pozitív hatásai – közvetett vagy közvetlen módon – kiterjedhetnek a többi reintegrációs eszközre is. Jelen tanulmány keretein túlterjeszkedik a mediáció szerepének és lehetőségei kiterjesztésének bemutatása, tekintettel arra, hogy az jogalkotói kompetencia, a reintegrációs modellbe azonban bevonásra került, mivel jelenleg – jogszabályi feltételek fennállása esetén – a fogvatartottak egymás közötti vitás ügyei intézésére igénybe vehető módszer. Ezzel a tanulható és fejleszthető konfliktuskezelés sajátos eszközeként hozzájárulhat a közösségben való működés feltételeinek elsajátításához.

1. ábra: Komplex reintegrációs modell³²

A vallásgyakorlásra vonatkozó kutatások alapvető vizsgálati célja annak értékelése, hogy a hit hatására az emberben milyen személyiségfejlődési folyamat zajlik le, valamint az milyen esetleges életfordulati következményekkel jár. A vallási tanítások közvetítői (lelkészek, keresztyén lelkigondozók) egyfelől az evangélium tanításával és megtérésre hívással – amelyben a saját bizonyágtétel is helyet kaphat –, másfelől pszichoterapiás lelkigondozással segíthetik a fejlődési folyamatában, élepszakaszában elakadt embert. Előbbi a személyiség pozitív irányú megváltozását az igehirdetésben látja, így a közvetítő személy feladata az, hogy „hagyja Istent szóhoz jutni”. A lelkigondozás e típusának sajátossága, hogy az ember minden életproblémájának az elérhető legjobb kezelését a hit-kérdések tisztázásában látja. Ezzel szemben a pszichoterapiás megközelítés az ember igei alapú gondozására, mint pszichológiai diakónia tekint. ³³ A magas hatékonyságfokkal rendelkező reintegrációhoz pedig nélkülözhetetlen a kettő irányzat, tehát a diakóniai szemlélet és az igehirdetés feladatának összekapcsolása annak érdekében, hogy a pozitív irányú nevelés megvalósulhasson. A kériugmatikus és a pszichoterapiás jellegű foglalkozások (együtt: pasztorálpszichológia) létjogosultságát igazolja Jung analitikus pszichológiája, amely szerint a személyiségnek van egy irracionális területe, amit csak Isten érthet meg, s őrá figyelve léphetünk a gyógyulás irányába. A pasztorálpszichológia célja tehát az értelmet adó tartalom nyújtása, a felelősség előmozdítása, az ember önmagán való túllépésének támogatása, a fatalisztikus szemlélet korrigálása, illetve a belső üresség és a motivátlanság értelemmel való feltöltése, melyek ily módon hatékony reintegrációs módszerként szolgálhatnak. ³⁴

32 Forrás: készítette a szerző

33 Németh D. (2012)

34 Németh D. (2012)

Összegzés

A hatékony reintegrációs stratégia kialakításához nélkülözhetetlen a fogvatartottak egyedi kriminogén tényezőinek feltárása, azaz azokat az egyéni tulajdonságokat, kapcsolatokat és életkörülményeket szükséges azonosítani, melyek a bűnelkövetés valószínűségét fokozzák. Kétségtelenül növelheti a társadalmi visszailleszkedés sikerét a szabad társadalmi létehez közelítő körülmények kialakítása – a büntetési cél szem előtt tartása mellett –, valamint a kognitív ismeretek bővítése. A börtönártalmak lehetséges hatásai azonban akadályozhatják az egyes reintegrációs programok hatékonyságát, a börtönkörnyezet tehát kemény próba elé állítja a büntetés-végrehajtás szakembereit és a fogvatartottakat egyaránt, mivel nehezíti a normakövetést támogató programok elfogadását, interiorizálódását. Ezért érdemes a reintegrációs politika eszközrendszerét új, interdiszciplináris módon szemlélni, mindezt oly módon, hogy a vizsgálatba – a pszichológiai empiriával való elemzése révén – a vallásgyakorlás is beocsájtást nyer.

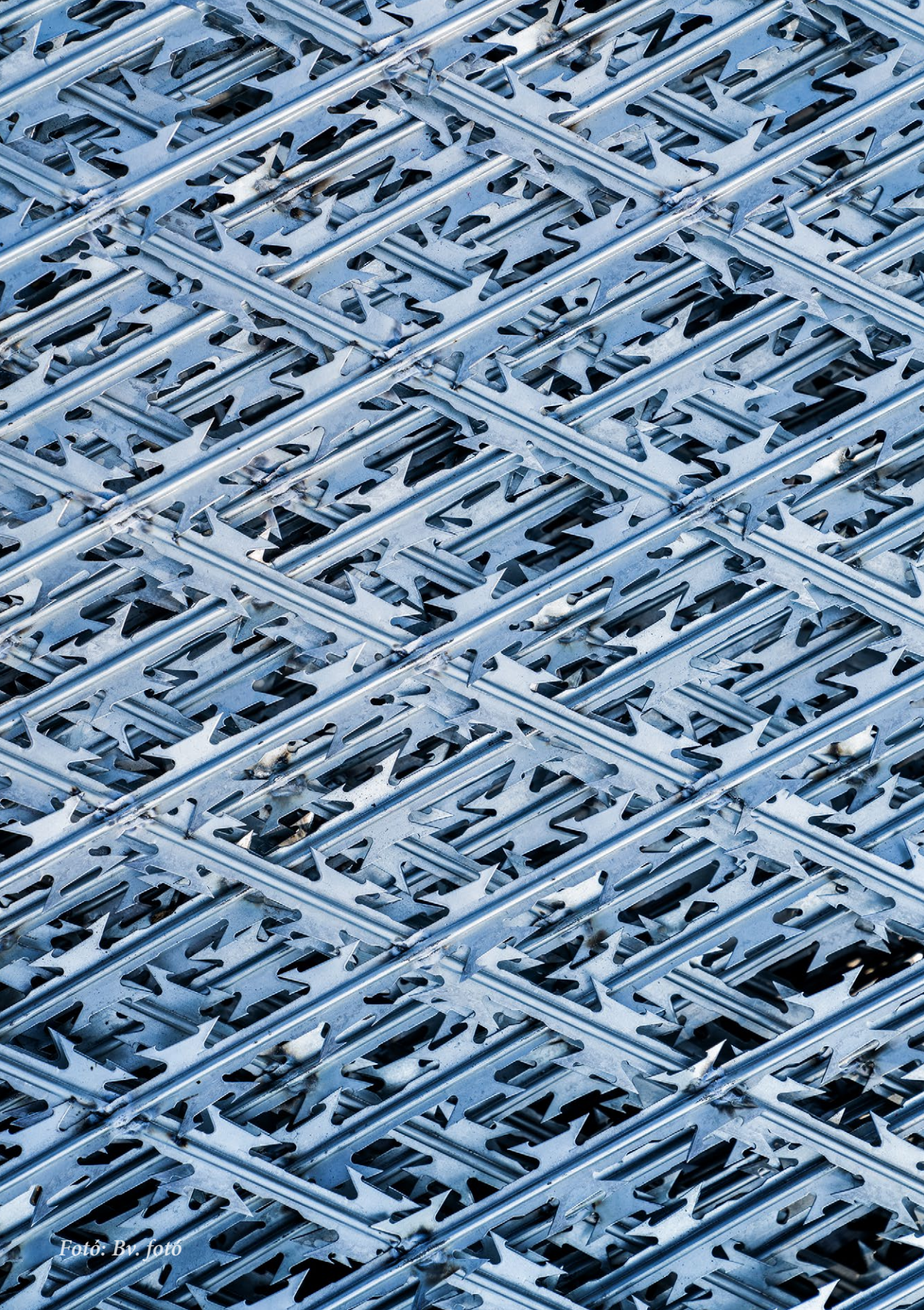

Felhasznált irodalom

- Barry, Carolyn McNamara – Nelson, Larry J. (2005): The role of religion in the transition to adulthood for young emerging adults. *Journal of Youth and Adolescence*, p. 245-255.
- Cann, Jenny – Falshaw, Lousie – Friendship, Caroline (2005): Understanding „what works”: Accredited cognitive skills programs for young offenders. *Youth Justice*, 5. p. 165-179.
- Cseri Kálmán (1994): Újonnan kell születnetek. Budapest, ISBN: 963-450-514-7
- Csia Lajos (2007): A kegyelem. Új Borea Kiadó Kft., Budapest
- Good, Marie – Willoughby, Teena (2006): The role of spirituality versus religiosity in adolescent psychosocial adjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, p. 41-55.
- Halama, Peter – Lačná, Mária (2011): Personality change following religious conversion: Perceptions of converts and their close acquaintances. *Mental Health, Religion and Culture*, 14/2011., p. 757-768.
- Horváth Kávai Árpád (2019): A megtérés hatása a személyiségre. Egyházfórum 2019/3. Online: <https://www.egyhaazforum.hu/a-megterez-hatasa-a-szemelyisegre> (Letöltés ideje: 2023. május 1.)
- Hood, Ralph – Spilka, Bernard – Hunsberger, Bruce – Gorsuch, Richard (1996): *The Psychology of Religion. An Empirical Approach*. New York, The Guilford Press, p. 274-275.
- Hui, C. Harry – Cheung, Sing-Hang – Lam, Jasmine – Lau, Esther Yuet Ying – Yulawati, Livia – Cheung, Shu Fai (2017): In search of the psychological antecedents and consequences of Christian conversion: A three-year prospective study. *Psychology of Religion and Spirituality*, 9/2017., p. 220-230.
- James, William (2002): *The Varieties of Religious Experience*. New York, The Modern Library
- Kézdy Anikó (2006): A hit hatásai. In: Hámori E. (szerk.), *Pszichológiai eszközök az ember megismeréséhez – Korszerű ismeretek viselkedéselemzőknek*, Bölcsész Konzorcium, Budapest, p. 108-123.
- Kézdy Anikó – Martos Tamás – Urbán Szabolcs – Horváth-Szabó Katalin (2010): A vallásos attitűdök, a megküzdési módok és a lelki egészség összefüggései serdülő- és fiatal felnőttkorban. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 11/2010., p. 1-16.
- Kézdy Anikó – Urbán Szabolcs – Martos Tamás (2018): A vallásos orientációk mérésére kidolgozott 12 tételes Életkorfüggetlen I-E Skála (Age-Univerzal I-E Scale) magyar változata. In: Torgyik Judit (szerk.): *Néhány társadalomtudományi kutatás és innováció*, p. 239-249.
- Meadow, Mary Jo – Kahoe, Richard (1984): *Psychology of Religion. Religion in Individual Lives*. New York, Harper and Row, p. 110.
- Miller, Lisa – Kelley, Brian S. (2005): Relationships of religiosity and spirituality with mental health and psychopathology. In: Paloutzian, R. F., Park, C. L. (Eds.) *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*, Guilford. New York, p. 460-479.
- Németh Dávid (2012): Gyökössy Endre pasztorálpszichológiája. Online: https://regi.reformatus.hu/data/siteattachments/2/2013/2/19/NemethDavid_gyokossyendrepasztoralpszichologiaja.pdf (Letöltés ideje: 2023. május 1.)
- Pikó Bettina – Fitzpatrick, Kevin (2004): Substance use, religiosity, and other protective factors among Hungarian adolescents. *Addictive Behaviors*, p. 1095-1107.
- Pusztai L. (1996): Bűnmegelőzés: fogalom, cél, dimenziók. In: *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*, 1-20., p. 197-211.
- Sebestyén Jenő (1994): Református dogmatika. Gödöllő, Iránytű, p. 47.
- Szabó Judit (2012): A bűnisméltés megelőzését célzó rehabilitációs programok tapasztalatai: mi működik, és mi nem. *Alkalmazott Pszichológia*, 2012/3., p. 49-60.
- Wong, Paul T. (1998): Spirituality, meaning and successful aging. In: Paul T. Wong – Prem S. Fry (eds.): *The human quest for meaning*, Erlbaum, London, p. 359-394.
- Wright, Loyd S. – Frost, Chirstopher. J. – Wisecarver, Stephen J. (1993): Church attendance, meaningfulness of religion, and depressive symptomatology among adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, p. 559-568.

Fotó: Bv. fotó